

Estudi dels models de veu cantada de l'alumnat de mestre en Educació Musical

Edmon Elgström*

«El mestre o la mestra ha de constituir un bon exemple en la utilització de la veu, parlada o cantada, perquè és en la imitació del model que ell proporciona que els alumnes basaran la seva pròpia expressió vocal»

Currículum d'Ensenyament Primari (1992)

Presentació

Un cop establerta la nova especialitat de mestre en educació musical, escoles i facultats de formació del professorat començaren a formar un professorat especialista per impartir la docència de la música a les escoles d'ensenyament primari. Entre les noves matèries troncales que conformaren els diferents plans docents establerts per a aquesta nova especialitat es va incloure la formació vocal, atesa la importància que a l'escola primària la cançó té com a l'element principal i alhora com a eix vertebrador de les activitats que es desenvolupen a la classe de música.

Els continguts impartits en aquesta nova matèria, coneixements teòrics i, bàsicament, pràctica dels elements tècnics vocals bàsics, tenien com a objectiu prioritari ampliar tant l'extensió vocal —conjunt de notes, de la més aguda a la més greu, que amb més o menys facilitat pot emetre una persona en cantar (Cobeta Marco, 1996)— com la tessitura —part de la gamma vocal que s'adapta millor a una determinada veu (Regidor, 1977). L'objectiu terminal d'aquesta matèria relacionada amb la Formació Vocal pretenia oferir a l'alumnat de mestre en Educació Musical les competències bàsiques que li permetessin donar a l'escola un bon exemple de veu cantada i en un registre que fos idoni per ser imitat pels infants (Hemsey de Gainza, 1964), tenint en compte que «l'infant aprèn a cantar tot escoltant el seu mestre» (González, 1963).

* Edmon Elgström Misol és professor del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la Universitat de Barcelona.

Adreça professional: Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal. Universitat de Barcelona. Campus de la Vall d'Hebron. Pg. de la Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona. Adreça electrònica: eelgstrom@d5.ub.es

Vuit anys després d'haver-se iniciat la nova especialitat en Educació Musical a la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat Barcelona, es va observar que l'exemple de veu cantada oferta per un gran percentatge de l'alumnat en finalitzar la diplomatura era inadequat per ser presentat a l'alumnat de l'escola primària.

A partir d'aquí, s'inicià un estudi exploratori sobre l'adequació de la gamma vocal, amb l'objectiu de conèixer les problemàtiques i les mancances més destacades existents en els exemples de veu cantada dels futurs mestres d'Educació Musical. Els resultats obtinguts palesaren les deficiències reals en matèria de tècnica vocal i permeteren fer propostes de millora per obtenir una major capacitació de l'alumnat en aquesta disciplina. Així mateix, aquest augment de la capacitació vocal dels futurs mestres facilitarà la seva tasca professional pel que fa a l'auto-control tecnicovocal, alhora que revertirà en l'aplicació més rigorosa de l'ensenyament dels continguts curriculars de música de l'estudiant de primària.

L'estudi

Per dur a terme l'esmentat estudi es va comptar amb una mostra constituïda per tot l'alumnat de la promoció 1999-2001, torn de tarda, de la diplomatura de Mestre en Educació Musical de la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona, als quals es van aplicar dues proves durant el sisè i darrer quadrimestre de la diplomatura: una observació i posteriorment un qüestionari.

L'observació

La primera prova pretenia conèixer l'adequació de l'extensió vocal i la tessitura de l'alumnat de mestre en educació musical a través d'una observació realitzada sobre la interpretació d'una cançó infantil. És per això que l'observació es fixava concretament en la detecció dels punts següents:

- descobrir l'existència de problemes d'afinació;
- detectar, tot localitzant-les, les dificultats de tessitura;

- esbrinar l'esforç vocal en l'acte de cantar;
- conèixer la presència de veus disfòniques.

Per realitzar aquesta observació sistemàtica de la interpretació d'una cançó es va seleccionar una peça del repertori infantil, concretament una cançó tradicional catalana, que pertany al bloc de cançons que majoritàriament es treballen a l'ensenyament primari i que, amb una tessitura compresa entre les notes do 3 i re 4, s'adequa a la tessitura dels infants, alhora que correspon al registre central de la majoria de veus adultes, sempre que aquestes estiguin desenvolupades mínimament, tal com ho han d'estar les dels mestres.

En aquesta prova, a diferència de les observacions més habituals, les variables van ser recollides auditivament a través d'enregistraments. La possibilitat tècnica d'usar els enregistraments va permetre de poder escoltar les interpretacions de les cançons tantes vegades com va ser necessari abans de registrar definitivament cadascuna de les dades que prèviament ja havien estat categoritzades. En les tasques d'observació sistemàtica es va comptar amb la col·laboració de dos professors externs a la Facultat, especialistes en tècnica vocal, i es va poder realitzar al final una triangulació dels resultats.

Un cop analitzades les dades obtingudes en aquesta observació auditiva es van obtenir els resultats següents: un 86,3 % de l'alumnat va demostrar tenir problemes d'afinació en interpretar la cançó, localitzats en la zona aguda de la tessitura, concretament en les notes la 3, si 3, do 4 i re 4; mentre que en la zona greu no es detectà aquesta problemàtica. El 88,4 % de la mostra presentà dificultats en l'emissió i domini a nivell dinàmic de les notes agudes, la 3, si 3, do 4 i re 4 de la tessitura de la cançó. En un 92,3 % de l'alumnat s'observà un esforç vocal a nivell laringi en cantar aquesta cançó pròpia del repertori escolar. Finalment, en un 7,6 % de la mostra, es detectà la presència de veus disfòniques.

El qüestionari

Per a la segona prova d'aquest estudi es va dissenyar un qüestionari adreçat a la mateixa mostra amb la voluntat de recollir algunes de les opinions i creences de l'alumnat, amb la intenció de contrastar-les posteriorment amb els resultats de la prova anterior. El contingut del qüestionari s'agrupava en quatre blocs temàtics amb l'objectiu d'obtenir informacions detallades d'aspectes rellevants per a l'estudi que es volia desenvolupar.

En primer lloc, feien falta referències sobre *l'experiència i formació prèvia a la carrera* —participació en agrupacions corals i coneixements de tècnica vocal—; en segon lloc, sobre el *treball personal* efectuat per l'alumnat fora de les aules durant el quadrimestre en què s'impartí la formació vocal —la quantitat i la freqüència de les activitats de tècnica vocal practicades com a estudi i preparació per a les classes—; en tercer lloc, sobre *la valoració del pla d'estudis actual* —concretament del programa de tècnica vocal en la diplomatura de mestre en Educació Musical—; finalment, el darrer bloc temàtic requeria informació sobre *l'autovaloració de l'alumnat* en relació amb els seus coneixements i el seu domini de la tècnica vocal, així com la seva adequació a l'hora d'afrontar la pràctica docent.

Dels resultats obtinguts són rellevants estadísticament el 34,6 % de l'alumnat de la diplomatura de mestre en Educació Musical que no havia cantat mai en una coral abans d'arribar a la Facultat, el 88,4 % que no havia fet mai estudis de cant o tècnica vocal. Pel que fa al treball personal, tan sols un 3,8 % havia realitzat els exercicis amb la periodicitat recomanada pel professor i un 11,5 % havia llegit algun llibre de la bibliografia bàsica recomanada per a tècnica vocal. Quant al programa de la matèria de tècnica vocal, és destacable el 92,3 % dels enquestats que consideren insuficient el treball de tècnica vocal fet al llarg de la diplomatura de mestre en Educació Musical, atribuint-ho al poc temps que s'assigna a aquesta matèria dins les assignatures anomenades troncal. Conseqüentment, un 96,2 % consideren necessari d'incloure una assignatura optativa de tècnica vocal en el pla d'estudis actuals. En aquesta mateixa línia, apareixen un 96,2 % dels enquestats que van creure que era necessari que en un proper pla d'estudis es considerés la possibilitat de rebre classes de tècnica vocal d'una manera continuada i obligatòria al llarg de tots els cursos de la diplomatura de mestre en Educació Musical. Finalment, pel que fa al nivell de coneixements de tècnica vocal de l'alumnat, un cop acabat el seu període de formació a la Facultat, el 84,6 % no se sent capacitat per treballar com a mestre de música a l'escola impartint els continguts de tècnica vocal establerts en el Currículum d'Ensenyament Primari, mentre que el 57,7 % es manifesta poc preparat per cantar a la classe amb correcció. De fet, el 46,2 % tenen problemes en l'emissió de les freqüències agudes de les tessitures en cantar les cançons del repertori infantil a l'escola durant el període de pràctiques.

Conclusions

Els resultats d'aquest estudi han confirmat que el model de veu cantada que presenta l'alumnat de mestre en Educació Musical, mancat del do-

mini dels aspectes més bàsics de la tècnica vocal, no és el que caldria per donar com a exemple a l'escola, sobretot si considerem que l'exemple de la veu cantada del mestre exerceix una influència que afecta directament tant la musicalitat com el desenvolupament auditiu de l'alumnat, especialment en els primers cursos, en què la capacitat i la tendència mimètica dels infants és evident (Sanuy, 1994). Les problemàtiques més comunes detectades, bàsicament en emetre les notes agudes de la cançó, es poden concretar en esforç vocal, errors d'afinació i manca de control dinàmic. Aquests són, tots ells, trets característics d'extensions vocals poc desenvolupades.

Les causes, totes interrelacionades, que expliquen les mancances de tècnica vocal detectades actualment en l'alumnat, cal atribuir-les principalment a la confluència de tres factors. En primer lloc, la gairebé inexistència de coneixements previs; la curta durada de la matèria de formació vocal en els estudis de Mestre en Educació Musical, catorze sessions d'una hora en un quadrimestre i la manca d'estudi i/o treball vocal sistemàtic durant el quadrimestre en què es cursa la matèria.

Per donar resposta a les problemàtiques i mancances detectades en la formació inicial de l'alumnat de mestre en Educació Musical, cal pensar en la creació de cursos de postgrau o de seminaris específics que permetin consolidar i ampliar continguts bàsics de pràctica de tècnica vocal. Quant als nous estudiants, que accediran a la carrera en els propers anys, cal augmentar les hores assignades a la formació vocal com a matèria troncal, tot repartint-les al llarg de diversos quadrimestres. Pel que fa a aquest nou alumnat, i pensant en els que presenten mancances de formació técnico-vocal prèvies a la carrera, cal considerar la possibilitat d'oferir una assignatura optativa, amb caràcter d'ampliació, de tècnica de la veu cantada, que li permeti consolidar les bases fonamentals de la matèria.

És evident que només a través d'un treball vocal sistemàtic a l'aula al llarg de tota la diplomatura, complementat amb la pràctica individual fora de l'aula, s'aconseguirà capacitar l'alumnat per cantar a l'escola, tot donant un model correcte que cal imitar dins d'una tessitura que sigui l'adequada en funció de les diferents edats i característiques vocals de l'alumnat.

Bibliografia

- COBETA MARCO, I. i GARCÍA-TAPIA, R.: *Diagnóstico y tratamiento de los trastornos de la voz*. Madrid: Garsi, 1996.
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Curriculum d'Ensenyament Primari*. Barcelona: Servei de difusions i edicions de la Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, 1992.

- GONZÁLEZ, M. E.: *Didáctica de la música*. Buenos Aires: Kapelusz, 1963.
HEMSY DE GAINZA, V.: *La iniciación musical del niño*. Buenos Aires: Ricordi, 1964.
REGIDOR, R.: *Temas del canto*. Madrid: Real Musical, 1977.
SANUY, M.: *Aula sonora. Hacia una educación musical en primaria*. Madrid: Morata, 1994.

Paraules clau

Educació musical

Mestres

Escola primària

Veu cantada

Abstracts

Desde el año 1992, en que se crea la nueva diplomatura de maestro en Educación Musical, las escuelas y facultades de formación del profesorado empiezan a formar a los especialistas responsables de impartir la educación musical en la escuela primaria. Partiendo de la hipótesis de que el ejemplo de voz cantada que presenta el alumnado de la nueva diplomatura no es el más apropiado para ser imitado por niños y niñas de la escuela primaria, el autor de este artículo nos describe el estudio exploratorio practicado al alumnado que finaliza la diplomatura de maestro en educación musical en la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona. Este estudio, que ha contado con dos instrumentos de recogida de la información, una observación y un cuestionario, plantea como objetivo principal detectar las dificultades básicas planteadas por el alumnado, y al mismo tiempo conocer las causas que las originan. Una vez analizados en profundidad los datos y las informaciones recogidas, el autor aporta soluciones encaminadas a resolver las problemáticas, así como a mejorar el ejemplo de voz cantada de los futuros maestros.

Depuis 1992, année où a été créé le nouveau diplôme de professeur d'Éducation Musicale, les écoles et les facultés de formation de professeur commencent à former les spécialistes responsables de l'enseignement de la musique à l'école primaire. En partant de l'hypothèse que l'exemple de voix chantée que présentent les étudiants de ce nouveau diplôme n'est pas le plus approprié à être imité par des enfants de l'école primaire, l'auteur de cet article nous décrit l'étude exploratrice pratiquée par les étudiants qui sont sur le point de terminer leurs études de professeur d'éducation musicale à la Faculté de Formation du Professorat de l'Université de Barcelone. Cette étude, qui a compté sur deux instruments de recueil d'informations, une observation et un questionnaire, a pour objectif principal de détecter les difficultés de base manifestées par les étudiants et en même temps d'en déterminer les causes. Une fois les données et les informations recueillies analysées en profondeur, l'auteur apporte des solutions destinées à la résolution des problématiques ainsi que d'améliorer l'exemple de voix chantée des futurs instituteurs.

Since 1992, when the new Diploma in Music Education was created, teacher training colleges and faculties have been training the specialists responsible for music teaching in primary schools. Starting from the hypothesis that the singing voice of the new diploma's students is not the most appropriate one for primary school children to imitate, the author describes an exploratory study carried out with students completing the music education diploma in the Faculty of Teacher Training at the University of Barcelona. The main aim of this study, which gathered information from two sources, observation and a questionnaire, was to detect student difficulties and understand why these arise. Following an in-depth analysis of the data collected the author suggests ways of solving the students' problems as well as improving the singing voice of future teachers.